

Povijesni izvori za *Pismu od bana Zrinovića i cara Sulimana* Andrije Kačić Miošića

Miroslav Palameta*
miropal@yahoo.it

UDK: 821.163.42.09 Kačić Miošić, A.
94(497.5)“1566“:821.163.42
94(439 Szigetvar)“1566“:821.163.42
Izvorni znanstveni rad / Original scientific paper
Priljeno: 17. veljače 2014.
Prihvaćeno: 1. ožujka 2014.

U »Razgovoru ugodnom« Andrija Kačić Miošić često upućuje na podrijetlo povijesne građe iz knjiga na latinskom i talijanskom jeziku koju poetizira u svojim deseteračkim pjesmama, nudeći je puku koji takve tekstove ne razumije. Suprotstavljajući tako usmenoj predaji kulturu pisane riječi, a da spomenutu tradiciju ne isključuje, već obogaćuje, on je stvorio čitalački publiku kakvu nije imala ni jedna hrvatska knjiga prije njegove. Postoje u Razgovoru i pjesme uz koje nema spomenute napomene o izvorima, pa one takvom obilježenošću izazivaju znanstvenu znatiželju. Jedna od njih je i »Pisma o banu Zrinoviću i caru Sulimanu...« koja inače markira jednu od važnih tema hrvatske epike od 16. do 19. st., onu o Zrinskom i obrani Sigeta. Upravo se tom pjesmom bavi ovaj rad i putem intertekstualne analize preispituje ne samo njezine izvore već i postupak poetizacije. U tom smislu u radu se pokazuje da je Giovanni Sagredo, sa svojim temeljitim oslanjanjem na zapis Ferenc Črnka o sigetskim događajima, glavni Kačićev izvor za tu pjesmu, a uz njega i Pavao Ritter Vitezović s kroničarskim bilješkama. Također, u radu se pokazuje i odnos prema epskoj tradiciji »zrinia-da« i naznake Kačićeve recepcije u hrvatskoj umjetnosti 19. st.

Gljučne riječi: *Andrija Kačić Miošić, izvori, prestilizacija, premotivacija, tradicija.*

* Prof. dr. sc. Miroslav Palameta, redoviti prof. Odsjeka za hrvatski jezik i književnost na Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Splitu, Sinjska 2, 21000 Split.

Uvod

Kačićeva Pisma od bana Zrinovića i cara Sulimana trećega, koji obside Seget ungarski i pod njim umri na 1566.,¹ napisana skoro dva stoljeća nakon povijesnih događaja kojima se zaokuplja, svraća na sebe pozornost iz nekoliko razloga. Među njima se nikako ne da zanemariti ni onaj prema kojem ta »tipična kačićevska« pjesma pripada ostvarenjima kojima je pisac posvećivao posebnu pozornost u oblikovnom postupku.² Njezina pak književno-povijesna uloga u održavanju tematsko-idejnog pravca, koji počinje prikazom sigetske opsade Ferenc Črnka odmah nakon njezina završetka i traje sve do u 20. st., čini se nezanemarivom odrednicom koja je markirana ne samo u Razgovoru ugodnom nego i izvan njega.

Nakon latinskog prijevoda Črnkova Podsjedanja i osvojenja Sigeta, a zatim prijevoda na njemački i talijanski, samo koju godinu nakon povijesnog događaja,³ slijedilo je Vazetje Sigeta grada Brne Krnarutića koje će, uz junačko ratovanje Nikolinih potomaka protiv Turaka, održavati sigetsku uspomenu živom, svježom i aktualnom. Tomu u prilog govore latinska posveta Jurju Zrinskom teološkog spisa Franje Glavinića Četiri posljednja čovika iz 1628., Nadpisanje presvitlom g. Miklousu Zrinskom Klementa Jančetića i pohvala Jurju, Nikolinu unuku, Rafaela Levakovića objavljene na početku drugog izdanja Krnarutićeva spjeva (1639).⁴ Na tragu istog djelovanja kasnija je Trublja slovinska Vladislava Menčetića. Međutim, Adrijanskog mora sirena, i ona Nikolina na mađarskom i ona Petrova na hrvatskom, bila je nov snažan poticaj širokoj recepciji i vrednovanju sigetskih junaka i njihove žrtve. Odiljenje sigetsko Pavla Rittera Vitezovića, objavljeno tijekom oslobađanja od Turaka na poticaj Adama Zrinskog 1684., pa ponovno sljedeće godine, obilježilo je zapravo stogodišnjicu Krnarutićeva spjeva, a snažnim referencijama na Petrovu Zrinijadu anticipiralo već tada romantičarsku ideju o Zrinskima kao hrvatskim nacionalnim junacima.⁵

Međutim, Kačićevu deseteračku pjesmu, ispjevanu sedamdesetak godina nakon Odiljenja, nije mogao potaknuti nitko iz slavne obitelji sigetskog junaka kao ni Krnarutićev ili Vitezovićeve spjev. Zrinskih jednostavno više nije bilo u povijesnoj zbilji, pa je njezina pojava bila nesumnjiv znak da je sigetska epopeja

¹ U radu se koristi kritičko izdanje: Andrija KAČIĆ MIOŠIĆ, *Razgovor ugodni*, prir. Tomo Matić, Stari pisci hrvatski, knj. 27, Zagreb, HAZU, 1942, 368-374.

² Usp. Stipe BOTICA, *Andrija Kačić Miošić*, Zagreb, Školska knjiga i dr., 2003, 159.

³ Usp. Franjo ČRNKO, *Historia Szigethi totius Slavoniae fortissimi propugnaculi*, Beč, 1567; 1568; *History von Eroberung der ansehnlichen Vesten Sigeth (...)* im Jahr 1566 (...) Augspurg, 1568; *Historia di Zighet*, ispugnata da Suliman, re de' turchi, l'anno 1566., Torino, 1569; Venetia, 1570.

⁴ Levaković je svoju pjesmu napisao još 1622. u prigodi imenovanja Jurjeva i Sofijina sina također Jurja hrvatskim banom (usp. Brne KRNARUTIĆ, *Vazetje Sigeta grada*, Venecija, 1639, 3-4).

⁵ Valja spomenuti da se na opsadu sigetsku i na hrabrost Nikole Zrinskog neposredno prije Kačića osvrnuo svojim kroničarskim iskazom Filip Grabovac u svom *Cvitu razgovora naroda i jezika iliričkoga aliti rvackoga*. *Stari pisci hrvatski*, knj. 30, Zagreb, JAZU, 1951, 243.

još prijemčiva. Nedvojbeno, usmena epska tradicija bila je živa u Kačićevo vrijeme.⁶ Desetak godina prije prvog izdanja Kačićeva Razgovora u Beču je po tko zna koji put tiskano Podsjedanje i osvojenje Sigeta u jedinom latinskom prijevodu Ljubljčanina Samuela Budine.⁷ Četiri poznata izdanja te Črnkove latinske verzije samo tijekom 18. st.⁸ i jedna povijesna tragedija u tri čina na njemačkom jeziku⁹ dovoljno govore o zanimanju za sigetsku temu i u tadašnjim europskim relacijama.¹⁰ Dok Kačićeva pjesma potvrđuje njezinu do tada neprekinutu aktualnost u hrvatskim okvirima, ona će je, prema svemu sudeći, nastaviti održavati brojnim izdanjima Razgovora među poštovateljima i izvođačima pučke deseteračke pjesme u čijim se makar sačuvanim repertoarima redovito susreće Kačićeva Pisma od bana Zrinovića,¹¹ što je svakako jasna naznaka kojim je pu-

⁶ Pjesme o Nikoli Zrinskom, samo kao jedna ilustracije te tvrdnje, zapisane sredinom 18. st., sadržava i Bogišićeva zbirka (*Kako Nikola ban Zrinski, silni vitez, osveti Radivoja slugu svoga i Ban Mikluš Zrinjski i Siget grad*) – Baltazar BOGIŠIĆ, Narodne pjesme iz starijih, najviše primorskih zapisa, *Glasić Srpskog učenog društva*, X., Biograd, 1878.

⁷ *Historica Szigethi totivs Sclavoniae fortissimi propvgnacvli a Solymanno Tvrcarvm imperatore anno MDLXVI. capti Christianisqve erepti, Vindobonae, 1746-1748.*

⁸ Nijedno od ta četiri izdanja, kojima inače raspolaže hrvatska nacionalna knjižnica, nije samostalno. Latinski prijevod Črnkova djela objavljen je zajedno s drugim latinskim cjelinama, kao što je Brodarićevo izvješće o Mohačkom porazu ili cjeline iz Tuberanovih *Komentara*.

⁹ Friedrich August Clemens WERTHES (1748-1817), *Zrini, oder, die Belagerung von Sigeth*, Beč, 1790. Brojne podatke o recepciji sigetske epopeje u europskim okvirima donosi knjiga *Opsada Sigeta*, koju je priredio Milan Ratković, Zagreb, Mladost, 1971. Najiscrpnije do sada takve podatke, s posebnim osvrtom na njemačko, tursko i mađarsko jezično područje donosi Anđelko Mijatović u knjizi *Obrana Sigeta. O 420. obljetnici (1566-1986)*, Zbornik Kačić, Split, 1987.

¹⁰ Valjalo bi provjeriti podatak koji donosi mrežni katalog sveučilišnih knjižnica Kalifornije prema kome je već 1566. objavljeno u Augsburgu jedno izdanje Črnkova teksta na njemačkom. Dva takva primjerka nalaze se u *WorldCat Libraries* s primjerkom iz 1568. istoga izdavača odnosno bečko izdanje iz te iste godine. Kako se jasno da zaključiti iz naslova, njemačkom prijevodu prethodio je latinski, a latinskom hrvatski («History von Eroberung der ansehnlichen Vesten Sigeth, welche der türckisch Kaiser Solimanus im Jar 1566. den 7. Septembris eingenommen, erstlichen von einem ansehnlichen dess Herren Graffen von Serin seligen Diener in crabatischer Sprach beschriben und von denen, so auch mit und beygewesen in Lateinisch. Jetzt aber menigklich und sonderlich allen hohen Potentaten zu einer christlichen warnung und Nachgedencken, wie die diser Zeit hoch beschwerliche schwebende innerliche Krieg, abgeschnitten, zu friden und ainigkeit gebracht werden unnd disem erschrocklichen mächtigen Wütterich dem Türcken künfftig desto mehr vorstand und abbruch geschehen möge, ins Teütsch transferiert»). Ako bi se u toj provjeri pokazalo to izdanje vjerodostojnim, onda bi se moglo ustvrditi da je samo u tri i pol mjeseca nastao hrvatski izvornik, njegov latinski, a za njim njemački prijevod.

¹¹ Opće je poznata činjenica da se u rukopisnim zbirkama Matice hrvatske, zabilježenim od primorskih i hercegovačkih pjevača, pojavljuju varijante Kačićeve pjesme o banu Zrinoviću. Murko u svojoj knjizi često spominje koliko je još tijekom dvadesetih godina prošlog stoljeća Kačićeva knjiga utjecala i na nepismene pjevače. Pisac ovog rada kao dječak krajem pedesetih godina 20. st. slušao je deseteračke varijante Kačićeve pjesme o banu Zrinoviću. Janja Salmanić kazivala je tu pjesmu recitativnim tonom na Koščeli u Hutovu Blatu svojim sinovima i kćerima dok su oni nizali duhan. Na svadbi Ljube Boškovića i Dane Šutalo u jesen 1958. na Dolumima u stolačkoj općini pjevao je tu istu pjesmu uz gusle tijekom večeri Pero Gagro iz Hodbine. Na prvi zvuk gusala umuknule su pjesme mladarije i usne harmonike, kolo je stalo i svi su pozorno slušali pjevača dok nije završio pjesmu. Tek onda je nastavljena prekinuta zabava.

tem aktualizirana sigetska tema s Nikolom Zrinskim među najširim slojevima hrvatskoga puka.¹² Je li i ona bila poticajna za kasniju hrvatsku književnost i na koji način, moglo bi se ocijeniti tek pomnijom analizom.

Osim po temi Kačićeva pjesma ne odaje dubljih sprega s naznačenom hrvatskom pjesničkom tradicijom. U njoj nema ni najmanjeg odsjaja bilo kojeg dvanaesterca iz Krnarutića, Zrinskog ili Vitezovića niti se spominju brojni junaci sigetskog boja koji se susreću u njihovim spjevovima. Pjesma na prvi pogled uopće ne jamči da su Kačiću bila poznata djela spomenutih pisaca. Njezina fabulativna okosnica mogla bi se najprije dovoditi u izravnu vezu s proznim Črnkovim Podsjedanjem i osvojenjem Sigeta da neke činjenične pojedinosti u njoj ne dovode u pitanje takvu mogućnost. Budući da Kačić nije upozorio bilo kakvom napomenom odakle je crpio povijesnu građu za Pisma od bana Zrinovića i cara Sulimana, u sljedećoj bi se analizi pokušalo odgovoriti na to pitanje kako bi se utvrdilo na koji način ta pjesma funkcionira u svom tematskom kontekstu.

Struktura pjesme

I. Prvih četrdesetak stihova Pisme od bana Zrinovića i cara Sulimana posvećeno je sultanovu bijesu na silnog junaka Nikolu Zrinskog s kojim ratuje bez uspjeha već devet godina i odluci da sa silnom vojskom krene na njega u Siget da bi ga smaknuo. Drugi dio, po opsegu desetak stihova opširniji od prvoga, zamjenjuje carigradsku perspektivu sigetskom, u kojoj Zrinski promatra dolazak turske sile pod gradske bedeme i započinje svoj poticajni govor s planom obrane grada. Treći dio sa svojih četrdeset i pet stihova prikazuje u širokom planu krvave bojeve pri zauzeću starog i novog Sigeta, pogibije i junaštva, fokusirajući se najčešće na Nikolu Zrinskog. Četvrti dio osobita je digresija koja samo naznačuje povlačenje branitelja u gradsku utvrdu, a zapravo govori o sultanovoj smrti i lukavstvu njegova vezira Sokolovića. Peti dio tematizira žestoke turske nasrtaje na grad, uništena skladišta hrane i baruta, a onda banov nagovor preostaloj šaćici branitelja da u jurišu na Turke izginu i sačuvaju slavu koju su već stekli. Završni dio pjesme prati bana na čelu svojih dvjestotinjak preostalih junaka kako kreće u posljednji napad u kojem sa sabljom u ruci obara protivnike i skončava život u posljednjim stihovima pjesme.

Sigetska je epopeja Kačiću bila nedvojbeno poznata i kao stvar opće upućenosti u epsku nacionalnu prošlost, međutim, fabulativni sadržaji u pjesmi referiraju se snažno na pisane povijesne izvore, premda pisac na njih ne upozorava, kao na drugim mjestima. Simultana izmjenjivost dviju dominantnih perspektiva epskog izlaganja, one koja osvjetljava događaje iz turskog tabora s

¹² Čak je i u muslimanskoj deseteračkoj tradiciji potvrđen lik Nikole Zrinskog [usp. Đenana BUTUROVIĆ, Epska narodna tradicija Muslimana Bosne i Hercegovine, *Etnologija – Glasnik Zemaljskog muzeja Bosne i Hercegovine u Sarajevu*, 27-28 (1972/73) 5-100].

onom iz opsjednute tvrđe, s rijetko korištenom, a povijesno točnom faktografijom, najsigurnije signalizira u tom smjeru. Nekoliko već poznatih Kačićevih vrela za povijesne podatke dotiče ili obuhvaća tursku opsadu i junačku obranu Sigeta, pa se pretpostavlja da se pjesnik i na njih oslanjao. Zbog izrazite sažetosti i nekoliko pojedinosti na kojima se inzistira, unaprijed se može zanemariti *Amfiteatro di Europa*, kompilatorski uradak Nikole Doglionia,¹³ koji je za prvo izdanje *Razgovora* Kačić obilato koristio. Međutim, Vitezovićeva *Kronika*¹⁴ i poglavito knjiga Govannija Sagreda *I Monarchi ottomani*¹⁵ mogle su biti snažnije činjenično uporište za njegovu pjesmu.

Među povijesnim izvorima koji su korišteni u *Razgovoru ugodnom* najpodrobnije se o Zrinskom i njegovoj sigetskoj obrani govori u šestom dijelu Sagredove knjige. Njezin tekst o opsadi i zauzeću Sigeta oslanjao se na neki od Črnkovih prijevoda, ali i na druge izvore koji su venecijanskom senatoru i diplomatu mogle biti dostupne. Inače, Kačićeve se mnoge pjesme o događajima iz 15. i 16. stoljeća rado oslanjaju upravo na Sagreda. I *Pismu o boju na Mohačkom polju*,¹⁶ kako sam Kačić napominje uz naslov, izvadio je iz njegova djela. Sagredov relativno opsežan tekst zauzima desetak stranica, započinjući na 486. str. tvrdnjom da je Ivan Zapolja mlađi pozvao sultana u rat protiv Maksimilijana da bi osamostalio Transilvaniju, nudeći mu nastavak prijašnje neuspjele opsade Beča. Njegov uvodni dio u kojem se govori o razlozima i povodima za ratni pohod, vojnim snagama i kretanju preko Drinopolja do Beograda pa preko Drave u Ugarsku do Sigeta, samo naizgled nije uporište za ekspozicijski dio pjesme, u kojem je Kačić cijeli pohod prema Ugarskoj usmjerio na Siget i individualizirao na osobnu problematiku između sultana Sulejmana i Nikole Zrinskog.

Suliman se razbolio biše
u bijelu gradu Carigradu.
Pitaju ga paše i veziri:
»Što je tebi, care gospodare?
Koja ti je bolovat nevolja?
Ali ti je starost dodijala
ali junak Zrinović Nikola
devet godin' s tobom bojak bijuč?« (1-8)

¹³ Giovanni Nicolo DOGLIONI, *Anfiteatro di Europa in cui si ha la descrizione del mondo celeste, et elementare, per quanto spetta alla cosmografia. Et si segue a narrar di essa Europa il sito, et confini, colle provincie, regioni, et paesi, città, fortezze*, Venetia, G. Sarzina, 1623.

¹⁴ Pavao RITTER VITEZOVIĆ, *Kronika aliti spomen vsega svieta vikov u dva dela razredjen, koterih prvi drzi od pocetka svieta do Kristusevoga porojenja drugi od Kristusevoga porojenja do ispunjanja leta 1690.*, Zagreb, 1696.

¹⁵ Giovanni SAGREDO, *Memorie storiche de' Monarchi Ottomani*, Venetia, 1679.

¹⁶ »Pisma od kralja ugarskoga, Ludovika imenom, kako pogibe na Muačkom polju boj bijuč s carem Sulemanom na 1526. Izvađena iz Sagreda«, Andrija KAČIĆ MIOŠIĆ, *Razgovor ugodni*, Stari pisci hrvatski, knj. 27, Zagreb, HAZU, 1942, 365-367.

Bez obzira na takvu zamisao početnog izlaganja, koja uostalom odgovara poetici deseteračke epske pjesme i istodobno označava jedan od Kačićevih oblikovnih postupaka, pojedine se sadržaje ipak može dovoditi u vezu sa Sagredovim tekstom. Ponajprije se to odnosi na povod ratu koji pjesnik navodi. Doduše, Sagredo je naveo nekoliko povijesno-politički jačih razloga da se pokrene ratna mašinerija od dvjesto tisuća vojnika, kao što je obećana pomoć transilvanskom principu Ivanu Zapolji mlađem protiv Maksimilijana ili sultanova ambicija da kakvom važnijom pobjedom proširi svoju moć i doda još jednu kariku u lancu kojim je vezao Ugarsku. Među tim razlozima ipak dominira onaj koji navodi i sam Kačić:

E perche Zighet, una delle più forti e considerabili piazze del Regno, non potutasi per l'adietro espugnare da Ali bassa, offeso il Monarca dalla resistenza, le difficoltà servendo di stimolo alla di lui feroce bravura sormontarle, ordinò la marchia...

[Budući da se Siget, jedan od najtvrdih i najvažnijih gradova kraljevstva, nije dao ranije osvojiti Ali-paši, uvrijeđen otporom i koristeći savladavanje teškoća za poticaj svojoj okrutnoj hrabrosti, Sultan naredi pokret...]¹⁷

Odgovara care Sulimane:

Prođ'te me se, paše i veziri!

Nije meni starost dodijala,
već nevirni Zrinović Nikola,

koji razbi Ali-pašu moga
pod Segetom – on se ne bilio! –
ter isiče svu vojsku njegovu
i porobi Bosnu do Fojnice. (9-16)

Doima se dovoljno uvjerljivo da je Kačić u ovom dijelu teksta ipak slijedio Sagreda koji navodi poraz nekog Sulejmanova Ali-paše pod Sigetom. Međutim, Kačić znade više od svoga glavnog povijesnog izvora u tom slučaju, pa Zrinskog spominje kao pobjednika u toj bitki. On je sigurno znao iz kroničarskih tekstova da je u pitanju budimski paša koji je neuspješno tri mjeseca opsjedao Siget 1556. kad ga je branio Marko Hrvat, dok Zrinski nije izvana razbio opadu. Uostalom o tome pjeva u »prvoj pjesmi od vitezova hrvatskih«. ¹⁸ Je li to iz Vitezovića, ¹⁹ koga je rado čitao, ili možda odnekud neki prijepis Lašvaninove

¹⁷ Giovanni SAGREDO, *Memorie storiche de' Monarchi Ottomani*, Venetia, 1679, 487.

¹⁸ Andrija KAČIĆ MIOŠIĆ, Slidi pisma prva od vitezova ugarski i hrvatski, koji u stara vremena zturske odsicaše glave, izvađene iz različiti historija štampani, počamši od godišta Gosp. 1441. do godišta Gosp. 1641., *isto*, 457-466.

¹⁹ »Ali-baša z velikom turskom silom, poslan od Cara, podsela je Siget grad i bijući ga svom moći do tretega meseca nikaj ni opravil, nego vnozinu vojske turske pogubivši, sramotno se je vrnul; ar je bil izmamil na boj Turke ban Mikula i Lenković Ivan, koji su z trimi harci Turke obladali, vnoge pobivši, druge pretirali jesu« (*Kronika*, 149).

Fojničke kronike,²⁰ na što aludira onaj stih o izmišljenom prodoru Nikolinu kroz Bosnu do Fojnice.

Također pohvala nenadmašnog junaštva Nikole Zrinskog iz talijanskog izvornika odgovara sultanovu priznanju te činjenice u Kačićevoj pjesmi.

Capo principale alla difesa fu il Conte Nicolo di Sdrino, avo delli conti Nicolo e Pietro, non degeneranti dalla bravura del progenitore, che per esperienza, coraggio e valore havea in quel tempo pochi eguali, e nesuno superiore. [Glavni zapovjednik obrane bješe knez Nikola Zrinski, djed knezova Nikole i Petra, po hrabrosti sličnih pretku, kome je po iskustvu, srčanosti i vrlini u onom vremenu malo tko bio ravan, a nitko tko bi ga nadvisio.]²¹

Sada nejma većega junaka
u Turčina ni u kaurina
ni žešćega meni dušmanina
od Nikole Zrinovića, bana.
Nit ću živit ni veseo biti,
dok ne smaknem dušmanina moga
Zrinovića, bana rvatskoga,
koji mi je puno dodijao. (17-24)

II. Drugi dio *Pisme od bana Zrinovića* traje od dolaska sultanove vojske do početka artiljerijskog napada na Siget. Kačić je zgusnuo povijesno vrijeme u trajanje zapovjednikova kratkog monologa i zatim poticajnoga govora vojnicima tijekom kojega su podignuta vješala na gradskim zidinama za one koji pomisle na predaju. Ključne situacije oko kojih se isprepleće četrdesetak stihova razvidno su u dosluhu sa stožernim motivima u Sagredovu izlaganju koje također traje relativno kratko, samo jedan dan. Distribucija istih motiva kod obojice pisaca nije, međutim, podudarna. Kačić je imao svoja pravila kompozicije i dramatizacije fabule. Primjerice, Sagredo na završetku tog dijela teksta navodi smotru branitelja koja je pokazala tri tisuće ljudi, a kod Kačića je taj broj naveden u banovu solilokviju, dakle na početku druge cjeline pjesme, bez spomena bilo kakvog prebrojavanja koje slušatelji njegovih stihova ne bi shvatili

²⁰ Predmetni događaji izneseni su i u Vitezovićevoj i u Lašvaninovoj kronici na isti način. Ignacije Gavran utvrdio je kako je posve razvidno cijela Vitezovićevo knjiga inkorporirana u Lašvaninov tekst. Vidjeti uvodnu studiju Ignacija Gavrana u knjizi Nikola Lašvanin, *Ljetopis, Sarajevo – Zagreb, Sinopsis*, 2003, 14-27. Da bi Kačiću mogli biti poznati sadržaji Lašvaninova ljetopisa upućuje još jedan važan detalj. Naime, Kačićeva pjesma »Od kralja ugarskoga, Ludovika imenom, kako pogibe na Muačkom polju boj bijući s carem Sulemanom na 1526.« nije samo iz Sagreda izvađena, kako pjesnik naglašava u samom naslovu. Njezin početak od četrdesetak stihova i završetak od tridesetak stihova razvidno se prožima s pjesmom »Pisma budimske kraljice« koju na latinskom jeziku donosi Lašvanin kao prilog u svome Ljetopisu (Lašvanin, *nav. dj.*, 298-300).

²¹ Giovanni SAGREDO, *Memorie istoriche de' Monarchi Ottomani*, Venetia, 1679, 488.

drugačije nego kao nesposobnost zapovjednika da u svakom trenu zna kojim snagama raspolaže.

Accostandosi la Turchesca alla Piazza, il Conte raccolta il guarnigione s'espresse, che questa era un'occasione mandata da Dio a soldati d'onore per eternare il loro nome. Che sarebe stato... [Dok se gradu približavala turska vojska, ban skupi posadu i reče da je to prilika od Boga poslana časnim vojnicima kako bi svoje ime učinili vječnim...]²²

Ode vojska do Segeta grada
i prid njome care Sulemane.
Gleda ga je Zrinoviću bane,
gledao je ter je besidio:

»Mili Bože, na daru ti fala,
kad dočeka i ovoga danka,
da ja vidi ov'liko junaka
pohoditi Zrinovića bana!

Što sam, Bože, od tebe prosio,
sada vidim, da sam izprosio:
blagosovi svitlu sablju moju,
da osvetim svetu viru tvoju.

Tri iljade, već' nejmam vojnika,
a brez broja na polju Turaka,
al s pomoću Boga velikoga
pridobiću dušmanina moga.« (41-56)

Tim solilokvijem u pjesmi Kačić je uveo novu perspektivu u odnosu na poetični govor iz predloška. Tek nakon toga obraća se ban okupljenim vojnicima. Uz njegov govor, koji se sa Sagredovim dodiruje više po intonaciji nego po retoričkim sredstvima, uvrstio je Kačić motiv podizanja vješala kao simultanu i paralelnu radnju. U talijanskom predlošku taj je motiv uveden nakon poticajnog govora, a u pjesmi je njegovim premještanjem zadržan dramski kontinuitet neprekinutoga pripovjednog slijeda. Kod Črnka su ona podignuta na gnojištu pred gradskim vratima nakon izlaganja o drugim represivnim mjerama kojima se održava vojnička poslušnost u tako delikatnim situacijama, a kod Sagreda, koji njih spominje u samo dvije kratke rečenice, ispred zapovjednog mjesta. Sadržaj druge rečenice, zapravo vješanje jednog uspaničenog i neposlušnog vojnika za primjer, Kačić je posve zanemario. Zanimao ga je samo sadržaj prve rečenice u kojoj se navodi sredstvo kazne i nakana. Čak je i to preobličio, pa umjesto uopćenog smisla riječi *kukavičluka* kod Sagreda uveo njezino konkretizirano značenje *pomisao na predaju*.

²² Isto, 488.

Dopo di che fù piantata una forca in vista del Presidio per castigo della cowardia. Lo stesso giorno fece esempio d'un soldato, che perdete il rispetto al suo Officiale. [Nakon toga podiže vješala ispred zapovjedništva za kažnjavanje kukavičluka. Istog dana objesi jednog vojnika koji je izgubio poštovanje prema svom časniku.]²³

Pak naperi tanena višala
na bedenu od bijela grada
ter je družbi svojoj besidio:
»Poslušajte, moji vitezovi!
Ako bi se koji junak naša
ter spomene, da se pridademo,
staviću ga na višala tanka,
da bi bila ista moja majka!« (73-80)

Nijedan od hrvatskih pjesnika sigetskog boja ne rabi taj motiv prije Kačića, iako se on nudio u Črnkovu izvorniku. Kao svjedočanstvo svirepog discipliniranja u feudalnoj ratnoj zbilji i izvan nje, on se nije nikako uklapao u zamisli idealiziranja glavnog junaka. Ipak, Kačić ga nije htio izostaviti iz jednostavnog razloga što je tim motivom, kao i talijanski izvornik, predstavljao odlučna i nepopustljiva zapovjednika, bez nakane da dublje sjenči psihološke značajke svog junaka. To će tek istim motivima poslije učiniti Mažuranić u kreaciji svog Smail-age, feudalnoga gospodara i silnog ratnika, na kraju Agovanja gdje s odjekom upravo navedenih Kačićevih deseteraca trepere i sjenke njegovih *taneni višala*. Posve je moguće da je upravo Mažuranićevom Smail-agi Kačićev Zrinski bio ideal junaka, čiju slavu, ničim neoskvrnjenu, čuva junačka pjesma.

Drugi dio pjesme, odnosno banov govor, završava pjesnik imenovanjem zamjenika glavnog zapovjednika. Prema Črnkovu tekstu zna se da je to Gašpar Alapić, ali ni Kačić ni Sagredo ne navode njegovo ime, već samo srodstvo sa Zrinskim. Kačić je očito slijedio talijanski tekst, a za Alapića, čije bi se prezime lako u deseterac zaodjenulo, nije ni znao. U protivnom ne bi napisao tako nategnut i šepav deseterac na kraju.

Terminò la breve concione col pregarli in caso, che lui morisse, di prestar' obbedienza ad un Nipote figliuolo d' una sua sorella, che seco si ritrovava e ricevè da giascheduno un giuramento di fedeltà. [Završi kratko izlaganje zamolivši ih da se u slučaju njegove pogibije pokoravaju njegovu sestrića, koji se s njim nalazi i primi od svakoga zakletvu na vjernost.]²⁴

Ako bi me pogubili Turci,
oli ljute rane dopadnule,
slušaćete mojega netjaka,
baš od mene boljega junaka. (81-84)

²³ Isto, 489.

²⁴ Isto, 488-489.

III. Treći dio pjesme s četrdeset stihova čista je naracija koja postupkom sažimanja slijedi isti oblik izlaganja iz talijanskog predloška od početnih udara turskih bitnica po Sigetu, nastavljajući izvještavati o nasrtajima Turaka i žilavoj obrani Sigećana, o diverzantskim pothvatima isušivanja opkopa i miniranja bedema, o protuudarima opkoljenih sve do povlačenja u posljednju utvrdu. Kačić je ipak odstupio od izvornika i bitke za stari dio grada, koje su prema Sagredovu tekstu trajale jedno popodne, nakon čega su branitelji sažgali stari grad i povukli se, jednostavno produžio za dvadeset dana. U tom je smislu i dio sadržaja, koji se inače u talijanskom izvorniku odnosi na obranu novog Sigeta, povezao s tim bitkama za stari dio grada. Sve detalje koji bi na to upućivali pjesnik je jednostavno izbrisao kao u sljedećem odlomku u kojem se govori o pothvatu branitelja kojim bi omeli miniranje bedema.

Gl' assediati per ritardare il lavoro uscirono in numero di quattrocento, e con tanto coraggio, che fuggati i Gianizzeri, inchiodati i canoni, si ritirano con gloria, ma con danno; perche ogni piccola perdita era grande a i pochi di dentro, come insensibile agl' innumerabili di fuori. Vi perirono de' Turchi principali Bulvi bassa, e Tisuf vecchio, e aguerriti soldato. [Kako bi usporili posao izade četiristo opkoljenih s takvom hrabrošću da su natjerali u bijeg janjičare, začavljali topove i vratili se sa slavom, ali i s gubitkom; budući da je svaka mala šteta postajala velika za one unutra, kao što je bila neosjetljiva za one vani. Poginuše tamo od turskih prvaka Bulvi paša i Tisuf, stari iskusni vojnik.]²⁵

Al ji siku delije Ungarci,
Zrinovića po izbor junaci.
Koliko je u godini dana,
ban Zrinović odsiječe glava
i pogubi dva zmaja ognjena:
Bulvi-pašu od Macedonije,
Tiluf pašu od Bagdata grada.
Ali stari Seget izgubiše,
u novi se opet zatvoriše. (105-113)

Postupkom isijecanja, zatim slobodnog proširivanja sadržaja i dakako premotiviranja osamostalio se taj dio pjesme, tako da se s predloškom daju povezati samo oni stihovi s imenima dvojice turskih poginulih ratnika. I u njima je posve slobodno i neovisno o bilo kakvu egzaktnom izvoru jednog od ratnika odredio pašom iz Bagdada, a drugog promaknuo u zapovjednika makedonskih snaga. Kačiću su bili nedostatni Sagredovi podaci o junaštvima Zrinskog pa je stoga premotivirao sadržaje navedenog odlomka, a drugačija preraspodjela fabulativnih jezgra nego u izvorniku ostvarivala se u pravocrtnom izlaganju bez digresija.

²⁵ *Isto*, 490.

Ladna voda oko grada biše,
al je zemlje Turci napuniše:
za tu vodu ne znade se ladnu,
jer je brzo Turci prisušiše.

Namistiše ognjene topove,
novi Seget biju brez pristanka
pak na njega juriše činjahu
od zorice ter do mrkle noće.

Mnogo danak' i puno nedilja
Seget biše i na nj udaraše.
Ungarci se Turkom ne pridaju,
već ji siku, nigda ne pristaju.

Tu pogibe sileni Turaka
oko trijest i veće iljada,
al i vojska Zrinovića bana
tad izgibe, malo i ostade.

Ostade mu šest stotin' vojnika
Ungaraca, na glasu junaka.
Kad to vidi Zrinović Nikola,
zatvori se u kašteo tvrđi. (114-133)

IV. Četvrti dio pjesme u osnovi svoje kompozicije prati talijanski izvornik koji govori o Sulejmanovoj ponudi Zrinskom da se preda, banovu ignoriranju primamljivih prijedloga, sultanovu bijesu i nagloj njegovoj smrti koja je u tom uzbuđenju slijedila. Prema Krnarutiću, sultan je pod Sigetom umro od tuge za najboljim svojim junacima, poginulima u neuspješnim napadima i zbog nemoći da osvoji grad. Dogodilo se to prije nego što se ban Nikola sa šaćicom preostalih branitelja povukao u posljednju utvrdu, čak prije negoli je velika varoš spaljena i zauzeta. Za razliku od tog fabuliranja, oslonjenog snažno na Črnkove obavijesti, Sulejman je u *Adrijanskog mora sireni* zadržan do pred kraj posljednjeg pjevanja na bojnopolju, odakle je prestravljen u bliskom susretu sa sigetskim banom utekao k svom šatoru i ondje od straha i sramote presvisnuo. Spomenuti Kačićev fabulativni i misaoni slijed na tome mjestu odgovara središnjoj zamisli Sulejmanova djelovanja, kojim upravljaju ljutnja i bijes. Uostalom, toj zamisli on je i prilagodio podatke iz Sagredove historije, a ostale pojedinosti toliko je ogolio i reducirao, pa onda proširio svojim dodacima, da se u izvorniku prepoznaju samo kao slučajne koincidencije.

Da nije onog općeg mjesta prema kojem lukavi vezir ubija Sulejmanova liječnika da bi zatajio njegovu smrt do osvajanja Sigeta, bilo bi u tom dijelu teško uspostaviti vezu s talijanskim predloškom. Črnko u svom zapisu spominje samo sultanova liječnika, Sagredo ga prepoznaje kao Židova, a Kačić i po imenu Mojsije. Taj detalj upozorava na prilično osjetljiv odnos prema izvorniku.

Dise loro, che se non havessero senza dilatione espugnato il Castello, gl'haverebbe decimati, e riepate le fosse con le loro teste, esprimendo ciò con tanta rabbia che alterata la complessione, aggravata dall'età, cadè d'apoplezia, e morì la notte stassa. Perche non si divulgasse la morte del Sultano, Memmed Bassa gran Visir fece strangolar il medico Ebreo, et altri domestici cubicularii. [I reče im, ako se bez odugovlačenja ne zauzme tvrđa, da će ih desetkovati i njihovim glavama ispuniti opkope. Kazujući to s takvim bijesom, da mu se izobličilo tijelo, oboljelo od godina, udari ga kap i umrije iste noći. Da se ne razglasi Sultanova smrt, Mehmed-paša zadavi liječnika Židova i ostalu blisku poslugu.]²⁶

To izusti, a dušicu pusti
na kriocu Sokolović-paše,
da od vojske i ne znade niko
pod Segetom, pod bijelim gradom.

Siče paša careve dvorane
i Mojsiju, njegovu likara,
da zataji smrću gospodara
Sulimana, cara silenoga.

Meće njega u kočije brze
ter ga vozi k bilu Carigradu.

Lipo ga je paša ukopao,
dino devet cara ukopano,

dino barjak sveca Muhameda
i feredža Azreta Alije.

Ob noć pođe, ob noć opet dođe,
da od vojske niko ne znadiše. (158-173)

Posebno je zanimljivo proširenje u kojem je s ljudskom toplinom prikazan Sulejmanov razgovor s Mehmed pašom Sokolovićem, koga Kačić zove Amet-paša, o izvjesnoj smrti i pogrebu u dalekom Carigradu ili po čistoj i iskonskoj epskoj naivnosti u domišljenom svršetku četvrtog dijela pjesme, u kojem Sokolović za jednu noć potajno odvozi mrtvo tijelo, pokapa sultana i vraća se pod Siget.

Nakon što je Zrinski odbio laskavu ponudu i predaju utvrde, Sulejman je bio izvan sebe, što ga je, prema Segredu, odvelo u iznenadnu smrt. No prije toga sazvao je zapovjednike pod svoj šator i, nezadovoljan gubitkom vremena, zaprijetio da će ih desetkovati i njihovim glavama ispuniti opkope. Tu prijetnju iz izvornika distribuirao je pjesnik u trenutak nakon tajnoga sultanova pogreba i premotivirao je u vežirovo lukavstvo. Sada nju izvikuju telali kao sultanovu zapovijed i prijetnju cijelom turskom taboru, koji i ne zna da je sultan mrtav, ne zauzmu li Siget. I sadržaj prijetnje posve je drugačiji. Slušatelju ili čitatelju epske pjesme iz kamenitih Dinarida, kojima su ponajprije adresirane pjesme iz *Razgovora*, posve su strani pojmovi kazne desetkovanjem ili opkop kao pojam uz ravničarske fortifikacije. Prijetnja u Kačićevu preoblikovanju, prema kojoj će

²⁶ Isto, 492.

vojnike metati u topove kao ubojita zrna, dostatno je razumljiva i dovoljno prožeta odlučnim bijesom da se prepozna kao nepopustljiva sultanova odlučnost.

Valja se prisjetiti da se poslužio istim lukavstvom i Krnarutićev vezir Sokolović, noseći među vojne zapovjednike sablju već mrtvog sultana da bi pokrenuo opći napad i konačno zauzeće Sigeta. Kod njega nema verbalne prijetnje kao u Kačića, budući da je ona simbolična, prepoznata u sultanovoj posjeklici bila britkija. Na tu podudarnost moglo bi se gledati kao na puku koincidentnost da ona ne individualizira snažnije lik samog vezira kod obojice pjesnika. Stoga će prije biti da je riječ o refleksu i odjeku hrvatske pjesničke tradicije u Kačićevoj deseteračkoj pjesmi.

Dakle, peti dio pjesme koncentrira se oko vezirove zamisli da što prije zgotovi opsadu dok vojska ne dozna za sultanovu smrt, silovitih napada na grad, uništenja baruta i zaliha hrane braniteljima, njihovih gubitaka i svođenja na dvjestotinjak vojnika, oko kneževa govora u toj bezizlaznoj situaciji i nagovora na posljednji juriš s patetičnim međusobnim oprostajem nakon toga. Sve te pojedinosti činjenično odgovaraju predlošku, ali su snažno preobličene ustrojem pjesme i očekivanjima Kačićeva zamišljenog slušateljstva.

Già spalancate le breccie e ripiene le fosse, per ripigliare l'assalto, s'accese per disavventura il fuoco nel castello, che con insana voracità convertì tutto in se stesso, viveri, e monitione ancora. Questo irreparabil disastro ridusse gl'asediati al' estreme angoscie, non valendo più bravura, quando incalza la fame. Il Conte vedendo disperate le cose, chiamò in Piazza d'armi il poco residuo della quarnigione, che di tre mila, che si racchiusero nella Città, per la perdita nel reprimere gl'assalti, era ridotta à soli ducento e diecisette. [Nakon što su otvorene rupe (u bedemu) i napunjeni jarci da bi započeo juriš, planu po nesreći oganj u tvrđavi, koji mahnitom proždrljivošću preokrenu sve u se, i živež i municiju k tome. Ta nepopravljiva nesreća dovede branitelje u krajnju tjeskobu, budući da ne vrijedi više smionost kad predstoji glad. Vidjevši očajnu situaciju, knez sazva na smotru mali ostatak garnizona, koji je od tri tisuće, koji su se zatvorili u grad, zbog gubitaka u odbijanju napada bio sveden na samo dvjesta i sedamnaest.]²⁷

Ali mu je vojska izginula,
ostade mu dvista vitezova,
a pogibe četiri stotine.

Evo, brate, i gore žalosti:
džabanu mu Turci upališe.
Kad to vidi Zrinović Nikola,
družini je svojoj besidio:

»Turci nami barut upališe,
svu zairu u lagum digoše;
od crnoga praha pocrnismo,
od živoga ognja izgorismo.« (192-202)

²⁷ Isto, 492.

Redosljied nedaća koje iznosi pjesma ne odgovara povijesnoj istini uzme li se Črnkov tekst kao relevantan. Osim sa Sagredovim fabulativnim tijekom, on također nije podudaran s bilo kojim drugim fabuliranjem. Dovoljno je spomenuti da glavnina hrane i nije bila u posljednjoj utvrdi, već u Varoši te je ondje uništena nakon posljednjeg povlačenja. Tek u takvoj komparaciji postaje izvjesno koliko je Sagredo bio poticajan Kačiću. Pojedini detalji u pjesmi, primjerice, postoje samo još kod njega. Motiv ganutljiva oprostaja bana i njegovih vojnika, kojim završava peti dio pjesme, potaknut je Sagredovim proširenjem koje je možda poslužilo samo da se narativno premosti skupni prizor s trga na osobne banove pripreme prije odlaska u posljednji boj.

Lo Sdrino abbracciandoli, e ringaraziadoli, vestitosi quel giorno con habito pomposo, si pose in una saccozia cento ongheri, e ricercato perche: Voglio, disse, che questi siano il premio... [Nakon što ih je zagrlio i zahvalio im Zrinski obuče svečano odijelo i u džep metnu stotinu ugarskih zlatnika, a upitan zašto, reče: Hoću da to bude nagrada...]²⁸

Ali prija nego izginemo,
hote, bratjo, da se zagrlimo.

Svi klekoše ter se poljubiše
i za grihe svoje proplakaše. (213-216)

Taj se motiv ne nalazi u Črnka. Nema ga ni Krnarutić niti bilo koji od pjesnika sigetske epopeje. U Sagreda se on i ne doživljava kao povijesna činjenica, već kao pretpostavka ili mogućnost. Kačić ga je naglašavanjem jače jezične referencijalnosti učinio takvom činjenicom kojom je poentirao i zasvodio ključnu dramatsku situaciju. U epskoj pjesmi taj motiv je zapravo Kačićev dodatak. Melodramatičan naboj u tom Kačićevu proširenju bio je neodoljiv za neke kasnije dramske pisce, poglavito za operni libreto *Nikola Šubić Zrinski*, prema kojem je Zajc skladao istoimenu operu. I motiv pokajanja pred konačnu bitku iz tih Kačićevih stihova, koji nije samo kršćanski čin nego i dramatična odluka da se za uzvišene ciljeve ode u smrt, odjeknuo je u Mažuranićevu trećem pjevanju.

V. Peti i završni dio pjesme započinje banovim odijevanjem i naoružavanjem za posljednji boj, situacijom koja svojom epskom kondicijom uključuje bogatu žanrovsku tradiciju do homerskih spjevova. Da njezina činjenična podloga, sačuvana u Črnka, ne intenzivira referencijalnost pjesničke poruke, banovo odijevanje u svečanu nošnju, umjesto u gvozdene oklope, vidjelo bi se kao posve izvoran i čak bizaran opis u cijeloj toj tradiciji. Nema dvojbe da se u tom smislu nudio i Krnarutiću i dvojici Zrinskih, posebice samom Kačiću. Njegov talijanski predložak, na koji se snažno oslanjao, nije pružao bilo kakve pojedinosti, osim obavijesti da se odjenuo raskošno (*vestitosi pomposo*), ali je u svom proširenju spominjući zlatne haljine i svečanu kapu s čapljinim perima

²⁸ *Isto*, 493.

mного bliži po svom epskom imaginariju, ili makar nadahnuću, pjesnicima sigetskih spjevova negoli Sagredu.

Ipak, najneobičniji detalj u tom opisu, onaj koji se odnosi na sto dukata što ih je ponio sa sobom odlazeći u sigurnu smrt, u Kačićevu pjesmu ušao je iz Sagredove povijesti. Kod Krnarutića i Zrinskih, kao i kod Črnka, ušiven u postavu njegove haljine namijenjen je nepoznatom pljenitelju, koji će s njegova mrtvog tijela skidati haljine, »da ne kaže kako kod njega nije ništa našao«. Samo kod Sagreda i u *Razgovoru* dukati su u kneževu džepu za onoga koji ukopa banovo tijelo.

Lo Sdrino abbracciandoli, e ringaraziadoli, vestitosi quel giorno con habito pomposo, si pose in una saccoccia cento ongheri, e ricercato perche: Voglio, disse, che questi siano il premio di quelli, che doveran darmi la sepolitura. [Zagrlivši ih i zahvalivši im, nakon što se odjenuo taj dan vrlo svečano, Zrinski stavi u džep sto ugarskih zlatnika, pa upitan zbog čega reče: Hoću da oni budu nagrada onima koji će me trebati sahraniti.]²⁹

Oblači se, što god lipše može,
metnu na se sa zlatom aljine
i na glavu kapu kubašlju,
a za kapu šest pera od ždrala.

U žep meće sto zlatnih dukata
ter ovako upisao biše:
»Ko ukopa Zrinovića bana,
neka nosi sto zlatnih dukata!« (219-226)

Čini se da Kačiću nije bio pojmljiv pravi razlog toga banova postupka, kao ni Sagredu koji mu je pridodao objašnjenje, kao uostalom ni samom Črnku koji je od Zrinskog tražio i dobio jasno obrazloženje. Ban je cijelom sigetskom obranom, svakom svojom odlukom i djelovanjem zapravo projektirao svoj lik u buduću priču o sebi dostojnu pamćenja, ne samo kod svojih nego i kod neprijatelja. Posebno kod njih ona ničim nije smjela biti zasjenjena, pa ni nezadovoljstvom nekog pljenitelja njegova trupla. Nervom dobrog epskog pjesnika Kačić je slutio i oblikovao takvog Zrinskog od početka pjesme. Na tome mjestu bilo mu je dostatno Sagredovo obrazloženje kršćanskom brigom za svoj pokop. Da bude siguran kako toliko novca neće završiti s drugom nekom nakanom, on je uz banove ugarske dukate, mnogo vrjednije od tadašnjih turskih, dodao još deseteračku ceduljicu s nedvojbenom njihovom namjenom.

Jezgrovito Sagredovo izlaganje, svojevrstan sažetak izvorne priče prožet nepoznatim izvorima ili autorskim reinterpetacijama pojedinih detalja, slijedi do kraja Kačićeva pjesma, ponajprije u toj reduciranosti. Činjenice, barem one ključne, podložne su povijesno-kritičkoj provjeri, makar u toj pjesmi. Tako će Sagredovo smještanje priče na njezinu završetku u samu tvrđu dovoljno neutralizirati da se ona ipak prepoznaje usklađenom s povijesno ovjerenom tradicijom koju je uostalom slijedila i hrvatska epika prije njega.

²⁹ Isto, 493.

Zaključak

Kačićeva *Pisma od bana Zrinovića i cara Sulimana* važno je uporište u održavanju i projektiranju epske teme o sigetskoj obrani unutar hrvatskih književnih tradicija. Njezinu povijesnu građu crpio je autor uglavnom iz knjige »*Memorie storiche de' Monarchi Ottomani*« Giovannijsa Sagreda, koja mu je u istom smislu služila i za niz drugih cjelina u *Razgovoru ugodnom*. Pored tog izvora poslužio se nekim podacima iz Vitezovićeve *Kronike*. Kao i u drugim svojim pjesmama, Kačić je građu oblikovao iz perspektive deseteračke epske tradicije, prihvatljive najširoj pučkoj publici, što je podrazumijevalo niz postupaka, među kojima su prednjačila simplificiranja ili isključivanja onih pojedinosti koje njegovoj publici ne bi bile razumljive. Prijevod talijanskog teksta išao je zajedno s reduciranjem i premotivacijom pojedinih mjesta, a onda amplifikacijama. Deseteračku verzifikaciju u tom slijedu pratila je dramatizacija epske građe.

Miroslav Palameta

Historical sources for Andrija Kačić Miošić's "Poem about banus Zrinović and emperor Suliman"

Summary

In *The Pleasant Conversation of Slavic People*, Andrija Kačić Miošić often indicates Latin and Italian texts as the sources for the historical events he poetized in asymmetric decasyllable verse, making them accessible to those who cannot understand the original texts. Juxtaposing thus the culture of the written word and oral tradition, without excluding the tradition but enriching it, he created a reading audience that no other Croatian book had managed to do before him. There are poems in *The Pleasant Conversation of Slavic People* for which sources have not been acknowledged and these have aroused scholarly curiosity. One such poem is the "Poem about banus Zrinović and emperor Suliman," which depicts one of the most important themes of Croatian epics from the sixteenth to the nineteenth century: Nikola Šubić Zrinjski and the defence of Siget. This poem is the focus of this paper, and on an intertextual level, not only will the poem's sources be analysed, but so will the process of versification. Subsequently, the paper will show that Giovanni Sagredo, whose work is firmly based on Ferenc Črnko's record of the events at Siget, is Kačić's major source for the poem along with Pavao Ritter Vitezović's chronicle entries. This paper will also show the poem's relation to the epic tradition of the "zriniad" and indicators of Kačić's reception in Croatian art in the nineteenth century.

Key words: Andrija Kačić Miošić, sources, transstylisation, transmotivation, tradition.

(na engl. prev. Anđelka Raguč)